

İNGİLİZ KOLONİ YÖNETİMİNİN NİJERYA'DAKİ HÂKİMİYET ARAÇLARI VE GÜNÜMÜZDEKİ YANSIMALARI¹

THE TOOLS OF DOMINATION OF THE BRITISH COLONY ADMINISTRATION IN NIGERIA AND THEIR REFLECTIONS OF TODAY

Yıl 1, Sayı 1, ss.121-144.

Year 1, Issue 1, pp.121-144.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 29.12.2020

Submitted: 29.12.2020

Kabul Tarihi: 30.01.2021

Accepted: 30.01.2021

Atf Bilgisi / Reference Information

Kavak, G. (2021). İngiliz Koloni Yönetiminin Nijerya'daki Hâkimiyet Araçları ve Günümüzdeki Yansımaları, *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1 (1) , 121-144.

Gökhan KAVAK

Doktora Öğrencisi, Anadolu Ajansı (AA), Türkiye.

kvgokhan@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9480-9238

Öz

Afrika kıtasında sömürgecilik, yıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Bu sürecin en önemli aktörlerinden birisi de İngiltere'dir. İngiltere'nin Afrika'daki en stratejik kolonilerinden birisi Nijerya'dır. Gine Körfezi kıyısındaki Batı Afrika ülkesi Nijerya bugün "Afrika'nın Devi" olarak nitelendirilmektedir. 200 milyonu aşan nüfusuyla Nijerya, Afrika'da en yoğun nüfusa sahip ülke konumundadır. 250'ye yakın etnik kabilenin bulunduğu ülkede birçok yerel dil konuşulmaktadır. Geçmişte tarım ürünleriyle deniz aşırı güçlerin sömürgesi olan ülke, bugün petrol ve doğal gaz kaynaklarıyla öne çıkmaktadır. Sömürge yarısında önemli aktörlerden İngiltere, 19. asır ile birlikte Nijerya topraklarına ulaşmıştır. İngilizler, Güney Afrika ülkelerinin aksine Nijerya topraklarına yerleşmekten daha çok bu topraklardaki doğal kaynakları elde etmeyi amaçlamıştır. Nitekim Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikalar için kauçuk, pamuk ve palm yağı gibi hammaddelere ihtiyaç duyulmuştur ki bunlar Nijerya topraklarında bolca bulunmaktaydı. İngiltere, Nijerya'daki hâkimiyetini ekonomik, siyasi ve sosyokültürel olmak üzere farklı alanlarda arttırmıştır. Bu amaçla şirketler ile ekonomik nüfuzunu; imzaladıkları anlaşmalarla siyasi nüfuzunu, işgal yöntemiyle toprak ve misyoner okullarla kültürel hâkimiyetini sağlamıştır. İngilizlerin Nijerya'daki sosyolojik yapıyı göz önüne alarak sürdürdüğü koloni politikalarının yansımaları günümüzde de görülmektedir. Bu makale kapsamında, bir Avrupalı koloni devleti olarak İngiltere'nin Nijerya'daki sömürge yönetiminde siyasi, ekonomik ve sosyokültürel olarak

¹ Bu makale Gökhan Kavak'ın İstanbul Üniversitesi'nde "Sömürgecilikten Bağımsızlığa Nijerya ve Türkiye ile İlişkileri" adlı doktora tezinden üretilmiştir. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cezmi Eraslan.

kullandığı araçlar ve attığı adımlar incelenecektir. Diğer taraftan, sömürge yönetiminin Nijerya'ya ve Nijeryahlara etkisi masaya yatırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tarih, Sömürgecilik, Afrika, İngiltere, Köle Ticareti, Nijerya, Gine Körfezi, Misyonerlik.

Abstract

Colonialism in the African continent is an issue which has been debated for years. In this process one of the biggest actors is Britain. Nigeria is one of the most important colony in Africa for Britain. With a population of over 200 million, Nigeria is the most densely populated country in Africa. Many local languages are spoken in Nigeria, where nearly 250 ethnic tribes live. While Nigeria stood out with agricultural products in the past, today it stands out with its oil and natural gas resources. After the Industrial Revolution, these raw materials have been very important for international powers. By the way Britain has increased its dominance in Nigeria in different ways especially economic, political and sociocultural. For this purpose, British colony has increased its economic influence with companies. It ensured his political influence with the agreements which signed local and international powers. British colony took over territorial sovereignty through by occupation and it has increased its cultural dominance with missionary schools. We can see today different reflections of the British colonial policies carried on Nigeria. The article will explore the political, economic and sociocultural tools and steps Britain has taken in colonial rule in Nigeria as a European colonial state. On the other hand, it will discuss the impact of the colonial administration on Nigeria and Nigerians.

Keywords: History, Colonialism, Nigeria, British Colony, Slave Trade, West Africa, Missionary.

Structured Abstract

Colonialism in the African continent is an issue which has been debated for years. In this process one of the biggest actors is Britain. Nigeria is one of Britain's most important colonies in West Africa. With a population of over 200 million, Nigeria is the most densely populated country in Africa. Today in Nigeria many local languages are spoken and nearly 250 ethnic tribes live in. While Nigeria stood out with agricultural products in the past, today it stands out with its oil and natural gas resources. After the Industrial Revolution, these raw materials have been very important for international powers.

Britain has increased its dominance in Nigeria since the 19th century to 1960 which Nigeria achieved its independence. Britain overcame the Portugal and Spain for its domination in West Africa and then it has struggled with France. After the 1789 French Revolution and the Napoleonic wars, Britain dominated Nigeria by winning the power struggle with the French. After other European powers like France acknowledged Britain's dominance over the area in the 1885 Berlin Conference, the British colony administration in more effective in Nigeria territory.

Actually, the British influence in the region began with the prohibition of slave trade to British laws in 1807. Britain has been effective in Nigeria since the 19th century until now and exploited its raw material.

Britain was in Nigeria in 19th century because it needed raw material for its factories. Britain's goals for domination in Nigeria can be divided into three main sections; protecting commercial interests, meeting energy needs and blocking French influence in the Sahel region. For these aims, the British has used different tools in Nigeria.

The British colony administration in Nigeria both occupied its lands with military force and cooperated with Nigerian leaders of the region. Royal Niger Company was also important tool for the British in Nigeria territory since Britain has economically gained its dominance in Nigeria with the Royal Niger Company.

Portuguese Catholic priests came to the beaches of the Gulf of Guinea with traders and officials to introduce Christianity to the Edo Empire in the fifteenth century. They built several churches and a small number of African converts. But then British missionaries came here and opened a lot of churches between Lagos and Ibadan.

The British colony also took over Nigeria sociocultural structure through missionaries. Britain opened and supported missionary schools especially in Southern Nigeria. They tried to open missionary schools in Northern Nigeria but they couldn't achieve it. On the other hand, missionary and education constituted an important pillar of the permanent domination of the British colonial administration in Nigeria.

Missionary schools had been opened in almost all of the southern part of the country. Thanks to these schools, the British started to gain strength in sociocultural terms throughout Nigeria, especially in the southern regions.

In Northern Nigeria, The British governors preferred to penetrate these areas by agreeing rather than directly intervening in the social and religious life of the north. While the British established an administrative structure by appointing authorized chiefs in Southern Nigeria, it made agreements with orders or appointed governors to whom he gave power and money instead of orders in Northern Nigeria.

The Royal Niger Company economically had a significant influence on Britain's colonization activities in the Nigeria. In addition to being active in both trade and politics, this company increased the influence of Britain in the region by establishing a court and police force which was the first security agency in Nigeria.

The British also aimed to prevent the possibility of Muslim rebellion against it. For this aim, Britain made propaganda against the Ottoman Empire in Nigeria. It aimed to decrease the Ottoman Caliph's effect on to Nigerian Muslim.

There were some local reactions against the British colonial rule in Nigeria but they were either suppressed by force or silenced by political and economic interests. However, in general, it is seen that the independence process of Nigeria took place calmly and without chaos for the British.

One of the most important traces of British colonialism in Nigeria is the "admiration" for the white man. Nearly 500 local languages are spoken in Nigeria, however, the British colony has used English language as the official language which prevented the formation of national consciousness. This situation also facilitated Britain's colonial rule, which implemented a divide-and-rule policy.

When Nigeria became independent, Britain has transferred its bureaucratic system to Nigeria. However, due to both the education system and economic difficulties, many of these institutions are now dysfunctional and cumbersome.

Nigeria, which is among the most striking countries in terms of natural resources, faced a different colonialism style after its independence. We can see that the cultural influence of Britain in Nigeria continues today. The article will explore the political, economic and sociocultural tools and steps Britain has taken in colonial rule in Nigeria as a European colonial state. On the other hand, it will discuss the impact of the colonial administration on Nigeria and Nigerians.

Giriş

Afrika'nın ekonomik ve siyasi açıdan en büyük ülkelerinden Nijerya, Avrupalı sömürgeciler için gerek köle gerek ham madde ticareti açısından önemli bir pazar yeri olmuştur. Batı Afrika'nın Gine Körfezi ile Sahra Çölü arasındaki konumuyla Nijerya, hem doğu-batı hem de kuzey-güney hattında köprü görevi görmüştür.

250'den fazla etnik kimliği sınırlarında barındıran ülkenin Gine Körfezi kıyıları, bir zamanlar "köle limanı" olarak adlandırılmıştır. Sanayi Devrimi ve köle ticaretinin yasaklanmasıyla bu kıyılarda palm yağı ve pamuk gibi hammaddelerin ticareti yapılmaya başlanmıştır. Ülke nüfusunun yüzde 50'sinden fazlasını Müslümanlar, yüzde 40'ını Hristiyanlar ve küçük bir kısmını da yerel inançlara mensup insanlar oluşturmaktadır (Usman, 2012, s.211). 200 milyonu aşan nüfusu, petrol ve doğal gaz kaynakları ve kültürel zenginliğiyle Nijerya birçok sorunu da sınırlarında barındırmaktadır. Bu sorunların önemli bir kısmı ise ülkenin sömürge geçmişinden kaynaklanmaktadır.

Bu makalede İngiltere'nin Nijerya'daki koloni hâkimiyetini nasıl sağladığı ve genişlettiği, kolonicilik faaliyetlerinde hangi araçları kullandığı, İngiliz koloni yönetimine karşı Nijeryalıların nasıl tepki gösterdiği ve koloni yönetiminin Nijerya'ya nasıl etkisi olduğuna dair sorulara cevap aranacaktır. Nijerya örneğinde koloni-sömürge ilişkisi incelenecek ve bunun etkileri araştırılacaktır.

Çalışmada tarihteki en büyük koloni güçlerinden biri olan İngiltere'nin, Nijerya'daki hâkimiyetini sağlamlaştırmak için kullandığı araçları ve günümüzdeki yansımalarını iyi analiz edebilmek amacıyla Nijeryalı yazarların ve tarihçilerin eserleri incelenmekle birlikte Nijerya'da sosyolojik olarak da gözlem yapılarak İngilizlerin toplumdaki etkilerinin gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın bulguları olarak görülmüştür ki attığı adımlar ile İngiltere'nin Nijerya'daki hâkimiyeti bugün de devam etmektedir. Bu hâkimiyet sadece siyasi olarak değil kültürel ve sosyal alanda da belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

Nijerya'daki İngiliz Hâkimiyeti

Nijerya'ya gelen ilk sömürgeci güçlerden Portekizliler, 1471'de Nijerya'nın Delta bölgesine ulaşmış ve 1481'de Benin Krallığı ile baharat ve fildişi ticareti yapmaya başlamışlardır (Douglas, 2004, s.30). Portekizlilerden sonra Hollandalılar, Danimarkalılar ve daha sonra İngilizler Nijerya'ya gelerek bu kıyılarda köle ve mal ticareti yapmışlardır (Sunny vd. 2009, s.48). 1800'lerin ortasından itibaren İngilizler özellikle kıyı kenti olan Lagos başta olmak üzere bölgede varlığını hissettirmeye başlamış ve 1820'lerden sonra köle ticaretinin yerini palm yağı, pamuk ya da yerfıstığı almıştır (Brown, 2003, s.30).

Bağımsızlık öncesi karmaşık bir etnik ve dini yapıya sahip olan Nijerya'nın bağımsızlık sonrasında da bu kültürel zenginliği devam etmiştir. Doğal kaynaklar açısından Batılıların en fazla ilgilendiği ülkeler arasında olan Nijerya, bağımsızlığını kazanması sonrasında daha farklı bir sömürgecilik tarzı ile karşı karşıya kalmıştır.

Bağımsızlık öncesi süreçte İngiltere'deki fabrikaların hammadde merkezi olarak görülen Nijerya kolonisi, kuruluş süreci ve günümüzdeki durumu dikkate alındığında İngiltere'nin bu ülkeyi aslında Nijeryalılar için değil de kendi çıkarları için kurduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Yeraltı kaynakları

uluslararası şirketler tarafından çıkarılan, taşınan, işlenen ve pazarlanan Nijerya, “yeni sömürge düzeni” için dikkat çeken bir örnek teşkil etmektedir.

Afrika’daki sömürge yarışında İngiltere, daha çok kıtanın doğusunda sömürgeler elde etmiştir. Doğu Afrika’daki birçok bölgeyi kuzey-güney hattında sömürgeleştiren İngiltere, Batı Afrika’da da Nijerya, Gana, Sierra Leone ve Gambiya’da sömürge bölgeleri kurmuştur. Afrika’nın diğer bölgelerinde olduğu gibi Portekiz, İspanya, Fransa ve İngiltere, Nijerya topraklarının hâkimiyeti için mücadele etmiştir. Hollanda ve Portekiz’i bertaraf eden İngiltere, 1789 Fransız Devrimi ve Napolyon savaşlarından sonra da Fransızlar ile sürdürdüğü güç mücadelesini kazanarak Nijerya’ya hâkim olmuştur.

Sahip olduğu pamuk, yer fıstığı ve palm yağı ile kıtanın en önemli tarım merkezlerinden biri olan Nijerya’da yaklaşık 200 yıl önce koloni yönetimi kuran İngiltere’nin Nijerya’daki varlığı iki ana döneme ayrılabilir. Bunlardan birincisi 1851-1900 yılları arasında ülkenin güneyindeki Lagos, Nijer Delta ve Yorubaland’ın işgali süreci ve ikinci olarak da 1900-1914 yılları arasında ülkenin kuzeyindeki Sokoto ve Borno bölgelerinin hâkimiyetidir (Falola vd. 2007, 64).

İngilizler; Portekizler, İspanyollar ve Fransızlardan çok sonra Nijerya kıyılarına gelse de onlardan farklı olarak bu toprakları yerleşim yeri olarak kullanmışlardır. Her ne kadar Güney Afrika ülkeleri kadar olmasa da Nijerya’ya gelen İngiliz tüccar, misyoner ve yerleşimciler bu topraklara yerleşmişlerdir. Ancak çoğunluğu gönüllü olarak Afrika kıyılarına gelen İngilizlerin aslında fakir ve bir kısmının da suçla bulaşmış kişilerden oluştuğu da belirtilmektedir (Usman, 2012, s.31).

Köle ticareti Avrupa’da ilk olarak 1792 yılında Danimarka’da yasaklanırken İngiltere’de 1807 yılında, Fransa’da 1848 yılında, Hollanda da ise 1863 yılında yasaklamıştır. Bu yasaklara rağmen 19. yüzyıldaki köle ticaretinde yaklaşık 2 milyon kölenin satıldığı tahmin edilmektedir. Nijerya’nın güney kıyılarına geldikleri ilk yıllarda diğer Avrupalı sömürgeciler gibi köle ticareti yapan İngilizler, köle ticaretinin İngiltere’de yasaklanmasıyla palm yağı ve fildişi ticareti yapmaya başlamışlardır (Harmon, 2001, s.32). Bu tarihten sonra İngilizler, Nijeryalı muhataplarıyla yaptığı anlaşmalar vasıtasıyla ya da zor kullanarak bu topraklardaki nüfuzunu arttırmıştır (Paki, Edoumiekumo and Samuel, 2011, s.276-284). Aslında İngiltere’nin Nijerya’daki nüfuzu Endüstri Devrimi sonrası yaşanan ham madde ihtiyacının ortaya çıktığı döneme denk gelmektedir ki insan gücünden ziyade İngiltere’nin Nijerya’daki ihtiyacı hammadde açısından olmuştur. Nitekim Sanayi Devrimi’yle oluşan yeni ekonomik düzende Amerika kıtasındaki geniş çiftlik ve tarım arazilerinde çalıştırılacak kölelerden ziyade İngiltere’deki fabrikalarda çalışacak kalifiye işçi ve ham madde ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Ogueze, 1993, s.176). Bu süreçte özellikle 1800’lerden sonra Mungo Park başta olmak üzere Avrupalı kâşifler Afrika’nın en uzun üçüncü nehri olan Nijer nehri boyunca Nijerya’nın güneyinden orta kısımlarına doğru keşifler yapmıştır (Abasiatraj, 1990, s.185-240).

İngiltere, 19. yüzyılın ilk yarısı itibariyle daha çok ticari faaliyetlerle yoğunlaştığı Nijerya’nın güneyindeki nüfuzunu arttırmak ve bu bölgede yaşayan vatandaşlarını korumak amacıyla Benin ve Biafra Körfezleri Konsolosu olarak John Beecroft’u atamış (Afigbo, 2006, s.17) ve bu adımla İngiltere, Nijerya’daki sömürge hâkimiyetinin ilk adımlarını atmaya başlamıştır (Ogueze, 1993, s.48). 1861’den itibaren Lagos ve Nijer Nehri bölgesindeki ticari faaliyetlerini yoğunlaştıran İngiltere, bu çıkarlarını korumak için Nijerya’daki hâkimiyetini önce resmi olarak koruma altına almış ve daha sonra da bu toprakları koloni yönetimine dâhil etmiştir. Nijerya’nın güneyi, misyonerlik ve ticari faaliyetlerin merkezi hâline gelmiş ve İngilizlerin misyonerlik faaliyetleri, Hausa-Fulaniler’den sonra ülkedeki en

büyük etnik gruplar olan güneybatıdaki İgbolar ile güneydoğudaki Yorubalar arasında etkili olmaya başlamıştır (Abasiatraj, 1990, s.185-240).

Bugün Nijerya'nın ticaret merkezi olarak kabul edilen Lagos, 1861 yılında İngilizler tarafından Kraliyet kolonisi olarak zorla ele geçirilmiştir (Mottoh-Migan, 1994, s.42). Lagos'un Kralı Oba Dosunmu'ya bir İngiliz savaş gemisinde zorla imzalatılan "Lagos Feragat Anlaşması" ile bu bölge İngiliz hâkimiyeti altına alınmış (Ogueze, 1993, s.50) ve Benjamin Campbell konsolos olarak atanmıştır (Okozie, 1998, s. 135-138). Lagos'un "Kraliyet Sömürgesi" olarak İngiltere'ye dâhil edilmesi sonrası Nijerya'nın kuzey bölgeleri de İngiliz hâkimiyetine geçmeye başlamıştır. İngiltere Lagos'dan başka Epe, Badagry, Ijebu, İgboland ve kuzey bölgelerini de kolonisine dâhil etmiştir (Deji, 2013, s.84-94).

İngiltere'nin Nijerya'daki hâkimiyeti, Fransa, İngiltere ve Almanya dâhil 13 Avrupa ülkesi ve ABD'nin katılımıyla 1884 yılında Berlin'de düzenlenen "Batı Afrika Konferansı" ile resmîlik kazanmıştır (Ogueze, 1993, s.48). Berlin Konferansı sonrası İngiltere, Nijerya'nın petrol ve doğalgaz bölgesi Nijer Delta'sını ve daha sonra da ülkenin kuzeyini etkisi altına almaya başlamıştır (Sani, 2007, s. 23). 1890'da İngiltere ile Fransa arasındaki sömürge rekabetine son vermek amacıyla imzalanan 5 Ağustos anlaşması ile Gine Körfezi başta olmak üzere Nijerya toprakları İngilizlere, bu toprakların kuzeyindeki Büyük Sahra Çölü ise Fransızlara bırakılmıştır (Hirshfield, 1979, s.16).

Nijerya'nın Gine Körfezi'ndeki Lagos ve Port Harcourt limanları bölgenin geçmişten beri en önemli deniz aşırı ticaret merkezleri arasında gelmektedir (Douglas, 2004, s.25). İngilizler, bu bölgelerin ele geçirilmesiyle güneydeki hâkimiyetini sağladıktan sonra 1900 yılından itibaren kuzeydeki en büyük eyaletler Kano, Sokoto ve Borno'yu ele geçirmeye başlamıştır.

Kuzey eyaletler İngiliz hâkimiyetine girerken ülkenin güneyi 1906'da birleştirilmiş (Jakande, 1974, s.249) ve Sir Walter Egerton İngiliz valisi olarak atanmıştır (Udenwa, 2011, s.12). Ülkenin kuzeyinde de hâkimiyet sağlanmasıyla 1914 yılında Nijerya, Kuzey ve Güney manda yönetimi altında birleştirilmiş ve Sir Frederick Lugard ilk genel vali olmuştur (Han, 1966, s.47).

İngiliz koloni sisteminin ülkedeki siyasi hâkimiyeti Nijerya'nın bağımsızlığına kadar devam etmiştir. Nijerya'nın bağımsızlığına kadar vali merkezli otoriter bir yönetim kuran İngiltere, koloni yönetiminde özellikle 1914-1951 yılları arasında Nijerya'daki kritik görevlere Lord Lugard'ın onayı ile atamalar yapmıştır (Adamolekun, 2004, s.46).

1930'dan itibaren Büyük Buhran'ın Avrupa'ya etkisi, İngiltere'nin Nijerya politikasını etkilemiş ve bu ülkeye olan ekonomik ilgisinin azalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda bu yıllar Nijerya'da sömürge yönetimine karşı tepkilerin başladığı ve anayasa çalışmalarının yapıldığı yıllar olmuştur (Çam, 2018). 1950'lerden itibaren ülkedeki petrol ve doğalgaz kolonyal yönetim tarafından fark edilmiş ve Nijerya'nın yeraltı zenginliği açısından önemi anlaşılmıştır. Öyle ki petrol gelirleri nedeniyle birçok Nijeryalı 1960'ları "altın çağ" olarak anmaktadır.² Bu yıllardan günümüze kadar Nijerya, sadece İngiltere için değil uluslararası güçler için bir çekim merkezi hâline gelmiştir.

² Nijerya'da petrol kaynakları ile ilgili daha fazla bilgi için bakınız: Arthur Whiteman, Nigeria: Its Petroleum Geology, Resources and Potential, Volume 1, Graham & Trotman Ltd, London 1982.

Nijerya'daki İngiliz Koloni Yönetiminin Taktik ve Stratejileri

İngilizlerin Nijerya'daki hâkimiyeti siyasi olarak “yetkilendirilmiş alternatif yerel liderler”, ekonomik olarak Kraliyet Nijer Şirketi ve sosyokültürel olarak da misyonerler üzerinden sağlanmıştır.

250'ye yakın etnik unsuru sınırlarında barındıran Nijerya'nın etnik ve kültürel olarak zengin demografik yapısı, ülkede birlikteliğin, milli şuur ve milli bilincin oluşmasını engellemiştir. Bu durum, böl ve yönet siyaseti uygulayan İngiltere'nin de işini kolaylaştırmış ve Nijerya'da koloni yönetimine karşı ayaklanan herhangi bir kabileye karşı diğer kabileler kullanılmıştır. Diğer taraftan İngiltere sömürgeciliği, gittiği coğrafyanın siyasi elitleri ve kanaat önderleriyle ile çok iyi ilişkiler kurmuş ve bu kişileri maddi olarak desteklemiştir. İngiltere, diğer sömürgeci ülkelerden farklı olarak İslam coğrafyasıyla iyi ilişkiler kurmuş ve bu ilişkiyi kendi çıkarları çerçevesinde kullanmıştır. Bu noktada kuzeydeki Müslümanlar ile dostane ilişki kuran İngiltere, buradaki çıkar gruplarına maddi destek vererek toplum tabanında meşruiyet sağlamaya çalışmıştır. Nijerya'nın Müslüman ağırlıklı kuzey eyaletlerindeki müze ya da tarihi yerler ziyaret edildiğinde burada İngiliz kraliyet ailesi üyelerinin fotoğraflarının sergilendiği görülebilir.

İngiltere'nin Nijerya topraklarındaki hâkimiyet hedefleri üç ana bölüme ayrılabilir. Bunlardan birincisi hammadde ihtiyacı başta olmak üzere ticari çıkarların korunması için Lagos'un hâkimiyeti; ikinci olarak Sanayi Devrimi sonrası enerji ihtiyacının karşılanması amacıyla güneydoğudaki Nijer Delta bölgesinin hâkimiyeti ve son olarak da kuzeydeki Sahel bölgesinde Fransa nüfuzunun engellenmesi. Bu amaçlara uygun olarak İngiltere, koloni yönetimi altında Kaduna merkezli Kuzey Nijerya Hamiliği, Egunu merkezli Güneydoğu Nijerya Hamiliği ve son olarak da İbadan merkezli Lagos Hamiliği kurmuştur (Ogueze, 1993, s.54). Nijerya'da federal yapıya benzer bir sistem kuran İngiltere'nin Londra'da bulunan koloni ofisi de sömürgelerdeki İngiliz yetkililere/valilere karar alma hakkı vererek bölgesel kararların esnek alınmasını sağlamıştır (Oluwole, 2014, s.87-95).

Afrika'daki kolonilerinde uyguladığı yönetim biçimi bölgeden bölgeye değişiklik gösteren İngiltere, 1800'lü yıllarda Müslüman Nübelileri Sudan'dan Kenya'ya zorla getirip Kenyalılara karşı savaştırırken Nijerya'nın özellikle kuzey bölgelerinde, yerel liderlerle iş birliği yaparak bölgeye nüfuz etmeye çalışmıştır.³ Bu açıdan İngiltere'nin Nijerya'daki sömürge politikasına baktığımızda toprak hâkimiyetini diğer sömürge bölgelerinden farklı olarak silahlı güç kullanmaktan daha çok ticaret ve bölge liderleriyle “iş birliği” yaparak sağladığını ifade edebiliriz. Nitekim Nijerya'nın güneyinde ticari faaliyetler yürüten İngiltere, kuzeydeki köklü Sokoto Halifeliği ile de siyasi ilişkiler geliştirmiştir (Falola vd. 2007, 64).

“Yetkilendirilmiş Alternatif Yerel Liderler” İle İş Birliği

İngiltere için Nijerya'nın siyasi yapılanmasına ya da toplumsal yapısına hâkim olmak değil bu topraklardaki kaynak ve ham maddeden olabildiğince faydalanmak önemliydi. Bu açıdan Nijerya'da

³ Dolaylı Indirect Yönetim; otorite, mahkeme ve hazineye sahipti. Yönetimi ele alacak kimse, İngiliz yönetimi tarafından kabul edilmeden önce yerel küçük liderler tarafından kabul edilmek zorundaydı. Yerel yönetimler “Şef” tarafından yönetilirken bu makam üç bölüme ayrılmıştır. Birinci Sınıf Şefler daha büyük bölgelere hakimken İkinci Sınıf Şefler daha küçük bölgelere hâkim olmuştur. Üçüncü Sınıf Şefler ise ilçe olarak tanımlayabileceğimiz bölgelerde hakimiyet sağlamıştır. Bu şefler İngiliz koloni yönetimi tarafından kontrol edilmiş ve talimatları yerine getirmiştir.

farklı ve dağınık etnik gruplarla karşı karşıya kalan İngiliz koloni yönetimi, ülkedeki toplumsal yapıyı bozmadan toplumun ileri gelenleriyle iş birliği yaparak bu topraklardaki etkisini arttırmaya çalışmıştır.

Toplumsal yapının “emir”, “sultan” ya da “şef” gibi merkezi bir lider etrafında toplandığı bölgelerde dini ve siyasi liderler ile iş birliği yapan koloni yönetimi, görece kuzeye göre daha dağınık toplumsal yapıya sahip güney bölgelerde ise kendi seçtiği ve “yetkilendirdiği” liderler ile iş birliği yapmıştır. Diğer taraftan yetkilendirilmiş liderler, Müslümanların çoğunlukta olduğu kuzeyde geleneksel emirlik sistemine paralel olarak oluşturulan “valilik” yapılanmasıyla karşımıza çıkmıştır.

Dönemin en güçlü siyasi yapısı, Nijerya'nın kuzeyindeki Osman dan Fodyo tarafından kurulan Sokoto Halifeliği'dir (1804-1903). İngiltere ile Halifelik arasındaki ilişkiler 19. asrın sonuna doğru tüccarlar ve gezginler üzerinden başlamış ve bu ilişkiler genelde ticaret üzerinden yürütülmüştür (Audu, Osuala, Uzoma, 2015, s.39-44). İngiltere 1898'den itibaren Kraliyet Nijer Şirketi (Royal Niger Company) üzerinden Fransa etkisine karşı Sokoto Halifeliği'ni destekleme siyaseti izlemiştir. Burada İngiltere'nin asıl amacı Fransa'ya karşı Nijerya'nın kuzeyinde askeri ve siyasi anlamda etkin olmaktır. İngiltere'nin bu siyaseti başarıyla yürüttüğü görülmektedir ancak 19. yüzyıla kadar Nijerya'nın kuzeyinde siyasi ve dini en büyük güç olan ve bölgedeki emirleri atama yetkisine sahip Sokoto Halifeliği'nin 1903'te yıkılması İngiltere'nin kuzey bölgelere daha fazla hâkim olmaya başlamasının önünü açmıştır. Sokoto Halifeliği'nin yıkılması ve Kuzey Nijerya'nın adım adım İngilizler tarafından ele geçirmesiyle Müslümanlara ait kurumlar büyük zarar görmüştür. Bu süreçte halifelik bünyesinde bölgede etkin olan alimlerin ya da kanaat önderlerinin de toplumdaki etkisi azalmıştır (Anwar, 2015, s.21-37).

Nijerya'nın kuzeyinde hâkimiyetini arttıran İngilizler ülkenin kuzeyinde “emir” ya da “şef” olarak tanımlanan liderler etrafında birleşen bir toplumsal yapı ile karşılaşmıştır (Abasialtai, 1990, s.161-184). Süflüğün yaygın olduğu Nijerya'nın kuzeyinde İslam inancı da toplumda önemli bir birliklik sağlamaktadır. İnanç, servet ve insan kaynağına göre belirlenen emirlik sistemini bozmayan İngilizler, emir ve şeflerle iş birliği yoluna gitmiş ve ayrıca bu kişilere alternatif olarak “vali” konumunda şehri yöneten bir üst yetkili atayarak bu kişileri desteklemiştir. “Dolaylı yönetim sistemi” olarak tanımlanan bu sistemi R. Hurssler, *The British in Northern Nigeria* adlı eserinde, Kuzey Nijerya'daki koloni yönetimini “*Anglo-African Government*” olarak tanımlamıştır (Adamolekun, 2004, s.46).

İngiliz koloni yönetiminin emirler ile anlaşmalar yapması ve kimi zaman yerlerine valiler ataması Sokoto halifesinin de etkisinin giderek azalmasına neden olmuştur. Nitekim zamanla Sokoto halifesinin yerini “İngiltere Yüksek Temsilcisi (Valisi)” almıştır. Emirlerin ataması ve görevden alınması kararı İngiliz temsilciye geçmiş ve bölgedeki Sokoto Halifeliği'nin etkisi azalmıştır (Abubakar, 2012, s.455). Halifeye bağlı kişiler zamanla İngilizlerin vergisini toplayan ve İngiliz koloni düzenini sağlayan temsilciler durumuna dönüşmüştür (Zailani, 2009: 5).

İngiltere Yüksek Temsilciği tarafından oluşturulan ve atanan yerel valiler ise geleneksel emirlerin toplumdaki önemini azaltmıştır. Koloni yönetimi ile yerel bölge valilerine verilen yasal haklar ve maddi çıkarlar, toplum liderliği konusunda emirlerden valilere kayışın zeminini hazırlamıştır ve günümüzde de valiler, Kano eyaleti başta olmak üzere ülkenin birçok bölgesinde emirden daha güçlü hale gelmiştir (Kwanashie, 2002, s.46).

Ülkenin güneybatısındaki Yoruba bölgesinin toplumsal yapısının da Kuzey Nijerya'nunkine benzer olması ve buradaki İngiliz yerleşimcilerin de etkisiyle sistemin yerleşmesi daha kolay olmuştur. Ancak İngilizlerin, Nijerya'nın kuzeyindeki bölge emirleriyle kurduğu ilişkiler, güney bölgelerin toplumsal yapısı nedeniyle aynı seyirde izlenmemiştir. Bu sistem özellikle güneydoğudaki İgbo, İbibo, Ogojo ve İjo bölgelerindeki dağınık yerleşim nedeniyle çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Çünkü Nijerya'nın güneydoğu

halkları kuzey ve güneybatı halkları gibi merkezi bir idari çatı altında ya da bir lider altında birleşmemiş dağınık toplumlardı.⁴ Nijerya'nın doğusundaki toplumsal yapının farklı olması nedeniyle bu bölgelere "yetkilendirilmiş şef" (warrant chiefs) (Daha fazla bilgi için: Ofigbo, 1972) olarak bilinen idareciler atanmıştır ve bunlar üzerinden toplumsal yapı kontrol edilerek koloni nüfuzu artırılmaya çalışılmıştır (Pratten, 2007, s.84).

Misyonerlik ve İngiliz Kolonisinde Eğitim

Misyonerlik ve eğitim, İngilizlerin Nijerya'daki koloni yönetiminin kalıcı hâkimiyeti açısından önemli bir aracını teşkil etmiştir. Nijerya topraklarına Hristiyanlık 15. yüzyılda Portekizli misyonerler ile gelmiş olsa da asıl dalga 18. yüzyılda İngilizler ile başlamıştır (Noalt, 1990, s.89-108). Misyonerler, Hristiyanlık inancının yanında Batı tarzı eğitim sistemini de yaygınlaştırmış ve bu çalışmalar sayesinde Nijerya bağımsız olduğunda ülkenin güneyinin önemli bir kısmı Hristiyanlaşmıştır. Bu süreçte eğitim kurumları da önemli ölçüde misyonerler tarafından yönetilmiştir. İngilizler bu okullar sayesinde güney bölgeler başta olmak üzere Nijerya genelinde sosyokültürel açıdan güç kazanmaya başlamıştır.

İngiliz koloni yönetimi, eğitimi, Nijerya'da kültürel ve dini hegemonyasını güçlendirmek için de kullanmıştır (Garba, 2012, s.53-61). İngilizlerin misyonerlik faaliyetleri, İslamiyet'in çok fazla nüfuz edemediği Nijerya'nın güney sahillerinde etkili olmuştur (Falola, 1986, s.52). Nijerya'nın en büyük kabilelerinden Yoruba ve İgboları Hristiyanlaştıran ve batı tarzı okullarda eğiten İngilizler, ileriki yıllarda ülkeyi yönetecek ve kendilerine bağlı bir zümrenin yetişmesini de amaçlamıştır. Diğer taraftan batı tarzı okullarda eğitim alan ve Avrupa ile ABD'ye giden birçok Nijeryalı, ülkenin bağımsızlık sürecinde sendika, parti ve siyasi örgütlenmelerde yer almıştır.

İngiliz valiler, kuzeyin sosyal ve dini yaşamına direkt müdahale etmektense anlaşma yoluyla bu bölgelerde nüfuz etmeyi tercih etmiştir. Bu anlamda güçlü bir medrese sistemine sahip ve Müslüman çoğunluktaki kuzey bölgelerde batı tarzı eğitim ve misyonerlik propagandası, güneydeki kadar yoğun yapılmamıştır. İngiltere, bu siyasetinin karşılığını bugün almıştır. Nitekim koloni yönetimi olarak Nijerya'yı yıllarca yöneten İngiltere'ye karşı kuzey Müslüman bölgelerde büyük bir tepki ya da isyan söz konusu olmamıştır. Bugün dahi İngiltere'yi temsilen Rolls Royce arabaların Nijeryalı vali ya da emir gibi kişiler tarafından bir "ayrıcılık" olarak kullanıldığı görülmekte ve kuzey Nijeryalılarla konuştuğunuzda İngilizlerle bir sorun yaşamadıklarını ve onlara karşı bir tepkilerinin olmadığını dile getirmektedirler. Diğer taraftan İngiliz koloni yönetiminde zaman zaman kuzeydeki bazı bölgelerde Sokoto Halifeliği'nin yürüttüğü zekât müessesesi ve Arapça eğitim yasaklanmış, İngilizcenin kullanılması zorunlu hâle getirilmiş, Hausaca yazımı bazı bölgelerde durdurulmuştur (Kavas, 2007, s.109-112).

İngiliz koloni yönetimi köklü geçmişe sahip Kuzey Nijeryalı Müslümanlara tam anlamıyla nüfuz edemeyince bu kez bölgenin ileri gelenlerinin çocuklarını hedefine koyarak onların batı tarzı okullarda eğitilmesi için babalarını ikna etmiştir. Batı eğitimi, Kuzey Nijerya'da 1909'da Kano'da ilk olarak yerel emirlerin çocukları üzerinden başlamıştır. Bu süreçte emirler dâhil bölgedeki ileri gelenler, çocuklarını bu okula göndermiştir. Elitlerin çocuklarını batılı eğitimli okullara göndermesi ile bu süreç medrese geleneği ile İslami eğitime olan desteği ve ilgiyi de azaltmıştır. Nitekim bugün Nijerya'nın kuzeyindeki medrese

⁴ Güneydoğu Nijerya'nın coğrafi şartları, bu toplumların tek çatı altında birleşmesini engelleyen en önemli faktörler arasındadır. Bölge geniş lagünlerle ayrılmış olup toplumlar arasında iletişim sağlamak oldukça zordur. Diğer taraftan bu bölgede İslamiyet ve Hristiyanların diğer bölgelere göre daha az yayılma alanı bulması bir arada toplanma ihtimalini azaltmıştır.

ve hafızlık eğitimi veren “Almajirilik” sisteminin bozulmasının en önemli nedenlerinden biri de tüccar, siyasetçi ve dini lider gibi toplumun ileri gelenlerinin İslami eğitim kurumlarına maddi desteğinin azalmasıdır (Kavak, 2019).

İngiliz koloni yönetiminin Nijerya’da eğitime gereken önemi vermediği de kaydedilmektedir. Buna iki neden gösterilmektedir. Bunlardan biri İngilizlerin eğitim ve sosyal kalkınmaya çok fazla para harcamak istememeleri ve ikinci olarak da Hindistan ve Mısır’da olduğu gibi eğitim ile insanların bilinçlenip haklarını arama yoluna girmelerini istememeleridir. Nitekim koloni yönetimi döneminde eğitime ayrılan bütçe çok azdı ancak Nijerya’nın kuzeyine bu bütçe daha da az ayrılmıştır. Mesela İngiliz koloni yönetimi dönemindeki 1907 ile 1960 yılları arasında eğitime ayrılan bütçenin yüzde 80’lik kısmı Güney Nijerya’ya ayrılırken sadece yüzde 20’lik bir kısım Kuzey Nijerya’ya ayrılmıştır (Falola vd. 2007, 115).

Aslında dönemin koloni valisi Lugard, dini eğitimden bağımsız olarak seküler esaslara dayalı bir eğitim sistemi oluşturmak istemiştir ancak insan kaynağındaki eksiklik nedeniyle misyonerler ve kilise ile işbirliği yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum okul ve öğrenci sayılarına da yansımıştır. 1906 yılında Güney Nijerya’da 126 ilkokul bulunurken Kuzey Nijerya’da sadece 1 ilkokul bulunmaktaydı. 1947’ye gelindiğinde ise Nijerya’nın kuzeyinde sadece 3 ortaokul ve binin üzerinde ilkokul bulunurken güneyde 43 ortaokul ve 5 bin ilkokul faaliyet gösteriyordu (Lewis, 1978, s.44).

İngiliz koloni yönetiminin Kuzey Nijerya’ya hâkim olmasından itibaren güneye kıyasla eğitim alanında kuzeyde daha az adım atmasının nedenlerinden biri de kuzeyde köklü tarihi geçmişe sahip medrese eğitiminin olmasının yanında Kuzeyli Müslümanlar arasında Batılı eğitime izin verilmemesi gösterilmektedir. Nitekim Batılı eğitim, 1950’lerde Kuzey Nijerya geleneksel eğitim sistemine yönelik bir tehdit olarak algılanıyordu (Bevan, Collier, Gunning, 1999, s.18). Batılı eğitim sistemi Müslümanlar arasında mevcut Kur’an-ı Kerim merkezli eğitim sistemine misyonerler tarafından bir saldırı olarak değerlendirilmiştir (UNDP, 2018, s.15). Bu nedenle Kuzey Nijerya’da İngiliz koloni yönetimi ile emirler arasındaki anlaşmanın bir yansıması olarak misyoner okulları daha yavaş ve sınırlı bir ilerleme sağlamıştır. Bu anlaşma gereği Hristiyan misyonerler emirin izni olmaksızın bölge sınırlarında okul açamazdı (Lewis, 1978, s.29).

Koloni Yönetiminin Ekonomik Adımları

İngiltere’nin, zengin yeraltı ve yerüstü zenginliklerine sahip Nijerya’ya ilgisinin ayrı bir önemi vardır. Nitekim Sanayi Devrimi ile kurulan yeni düzende Nijerya’da yetiştirilen ürünler fabrikalar için önemli ham maddeler arasındadır. 1950’lerdeki petrolün keşfi öncesi bu ilgi palm yağı, pamuk ve kömür gibi ürünleriyken petrol ve sıvılaştırılmış doğal gazın (LNG) keşfiyle bu ilgi daha çok yeraltı kaynaklarına yönelik değişmiştir. Nitekim 19. yüzyılda Nijerya’nın güney kısımlarında palm yağı önemli bir ticaret malı hâline gelmiş ve bu bölgeler “Yağ Sahilleri” olarak da isimlendirilmiştir (Kavas, 2007, s.109-112).

Ekonomik açıdan Kraliyet Nijer Şirketi (Royal Niger Company), İngiltere’nin bölgedeki kolonileşme faaliyetlerinde önemli bir etkiye sahiptir (Iyke, 2002, s.65). Nitekim İngiltere için sömürgelerde şirket, devlet mekanizması ile eş görülmüştür. Bu şirket hem ticaret hem de siyaset alanında etkin olmanın yanında mahkeme ve polis gücü kullanılarak da İngiltere’nin bölgedeki etkisini

artırmıştır (Montclos, 2016, s. 41-61). Nitekim şirket bünyesinde kurulan ve koloni yönetiminin bu topraklardaki hâkimiyetine katkı sağlamayı amaçlayan (Adegoke, 2014, s.21-35) Batı Afrika Öncü Birliği (West African Frontier Force WAFF), modern Nijerya'nın askeri teşkilatının çekirdeği olarak kabul edilmektedir (Ogueze, 1993, s.52).

İngiltere, koloni yönetimi altında Nijerya'da yürüttüğü ticari faaliyetleri kendi menfaatine yönelik konumlandırmıştır. Mesela kömür başta olmak üzere madencilik alanındaki çalışmalar Sanayi Devrimi sonrası İngiltere'nin ihtiyacı ve menfaati doğrultusunda yapılmıştır. Bu süreçte Nijerya hammadde merkezi olarak konumlandırılarak üretim yapılacak güçlü altyapının gelişmesine imkân verilmemiştir. (Falola vd. 2007, 37). Bununla birlikte 1914-1954 yılları arasında Nijerya'daki tarım İngiltere'nin ihtiyaçlarına göre gelişmiştir.

Sanayi Devrimi sonrası Nijerya'da hammadde ve pazar arayışı içine giren İngiltere, 1890'lardan 1945'lere kadar bu topraklarda elde ettiği pamuk, yer fıstığı, palm yağı gibi malların nakliyesi için demiryolları inşa etmiştir. İngiltere, hammadde ihtiyacını karşılayabilmek için bazı tedbirler almıştır. 1917'de palm yağının İngiltere hariç ihraç edilmesinin yasaklanması, 1919 ve 1922 yıllarında da palmiye çekirdeğinin yasaklanması buna örnek gösterilebilir (Shokpeka, Nwaokocha, 2009, s.57-66).

Doğal gaz ve petrol zengini Nijerya bugün de yeni sömürge sistemine bağlı durumdadır. 1992 yılında kurulan ve 1993 yılında faaliyete başlayan "Nijerya Sivilaştırılmış Doğal Gaz Şirketi" (Nigerian Liquefied Natural Gas Company, NLNG), Bonny Adasından denizasırlı alıcılara 1999 yılından itibaren gaz sevkiyatına başlamıştır. Ancak NLNG'nin hissedarları arasında yüzde 49 ile Nijerya Ulusal Petrol Şirketinin (NNPC) yanı sıra yüzde 25,6 ile İngiliz-Hollanda ortaklığındaki Shell, yüzde 15 ile Fransız Total ve yüzde 10,4 ile İtalyan Eni bulunmaktadır (NLNG, 2019).

İngiltere'nin Osmanlı Devleti Üzerinden Propaganda Faaliyetleri

İngilizler, kuzeyli "emirler" etrafında organize olmuş Müslümanların, Osmanlı Halifesi'nin etkisi ile bir hareketlenme yaşama ihtimalinin de önüne geçmeyi amaçlamıştır. Mesela Birinci Dünya Savaşı yıllarında savaşın ilk birkaç ayı Lagos'ta yayınlanan Gazette Extraordinary gazetesinde İngilizlerin Türk bağımsızlık hareketine destek verdiği yazılmıştır. Diğer taraftan 1914'te Lagos'taki Müslüman temsilcileri ile bir araya gelen İngiliz koloni yönetimi valisi Lugard, Zanzibar Sultanının ya da Hindistanlı Müslümanların lideri olarak kabul edilen Aga Han'ın, İngilizlere karşı savaşmaması için Osmanlı Devleti'ne tavsiyede bulunduğunu ancak bunun fayda etmediğini anlatmıştır. Lugard ayrıca, Mısırlıların Türklere karşı isyan ettiğini ve savaşta da İngilizlerin yanında yer aldığını belirtmiştir (Osuntokun, 1979, s.139). Lugard tarafından yürütülen bu görüşmeler Nijerya'nın kuzeyinde de yapılmıştır. Bu toplantılarda İngiltere tarafından Aga Han'ın mesajı Arapça'ya çevrilerek dağıtılmıştır.⁵

İngiliz Koloni Yönetimine Tepkiler

Nijerya'nın kuzeyi ile güneyi gece gündüz kadar farklı olup burada yaşayan insanların olaylara yaklaşımları, vücut dilleri ve kıyafetleri de değişiklik göstermektedir. Kolonyal yönetime karşı bu kadar geniş ve farklı etnik kimliğe sahip topraklarda organize bağımsızlık hareketi geliştirmek çok zordur.

⁵ Bu mesajda özetle şunlar yazılmaktadır: Bu savaşta hiçbir İslam beldesi tehdit edilemez ve dinimiz İngiltere'nin tehdidi altında değildir. ...Türkiye barış içinde kalırsa bağımsızlığı kesinlikle garanti edilecek. Türkiye İslam'ın emanetçisiydi ancak şimdi Almanların bir maşası konumunda ve emanetçi konumunu kaybetmiştir (Osuntokun, 1979, s.141).

İngiltere'nin Nijerya'daki sömürge yönetimine karşı bazı itirazlar olmuşsa da bunlar ya güç kullanılarak bastırılmış ya da siyasi ve ekonomik çıkar ilişkileri ile susturulmuştur. Ancak genel olarak Nijerya'nın bağımsızlık sürecinde, İngilizlere karşı geniş çaplı bir toplumsal hareket olmadığı görülmektedir. Bağımsızlık düşüncesi iki dünya savaşı arasında dönemde ülkenin güneybatısındaki Yorubaland bölgesinde görülmüş ve daha çok gazeteciler ve sendika üyelerinin liderliğinde yürütülmüştür.

Nijerya'nın bağımsızlığını kazanmasında iç faktörler kadar dış hadiseler de etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda birçok Nijeryalı'nın İngiltere lehine dünyanın farklı yerlerinde savaştırılması Afrikalıların kendi devletlerini kurma bilincinin oluşmasını sağlamıştır. İngiliz koloni yönetimine karşı en güçlü direniş özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gerçekleşmiştir. Savaş dünya genelinde birçok ülkede yıkıma neden olmuş ve aynı zamanda Nijeryalılar arasında bir uyanışın da temelini atmıştır. Savaş sırasında İngiliz safında savaşan yaklaşık 200 bin askerin ülkesine dönmesi Nijerya'daki bağımsızlık hareketine önemli bir destek sağlamıştır (Falola vd. 2007, 64).

İngiliz koloni yönetimine verilen tepkiler, Nijerya'nın güney halkları ile kuzey halkları arasında farklılık oluşturmuştur. Nijerya'nın özellikle güney halkları, kuzey halklarına kıyasla Batılılaşma sürecine daha hızlı uyum sağlamış ve sendikal hareket, basın yayın ve düşünce ifade etme gibi tecrübeleri daha fazla olmuştur. Özellikle Amerika ve Avrupa kıtalarına köle olarak götürülen ya da göç eden eğitilmiş Nijeryalıların çeşitli kurum ve kuruluşlar altında birlikte hareket etmesi sömürgecilğe karşı bir söylemi de beraberinde getirmiştir (Harmon, 2001, s.91).

İngiliz koloni yönetimi, bazı geleneksel liderler ve batılı eğitim almış elitler tarafından farklı alanlarda protesto edilmiştir (Odekunle, 2010: 402). Özellikle Nijerya'daki misyonerlik faaliyetlerinin propagandası amacıyla basının kullanılması ülkede koloni yönetimine karşı doğacak bağımsızlık hareketleri için bir aracın yani gazetenin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İngiliz misyonerler, "Batılılaşma" politikası ve propaganda amacıyla 1859'dan itibaren birçok gazete çıkarmıştır ancak basının sömürgecilerden Nijeryalılara geçmesiyle birlikte Nijeryalılar arasında kolonyalizm düşüncesi ve eleştirisi doğmaya başlamıştır (Daha fazla bilgi için bkn: Uche, 1989).

Güneyli aydınlara örnek olarak Nijerya'daki milliyetçilik akımının önde gelen isimleri arasında koloni karşıtı fikirleriyle bilinen Lagos Weekly Record gazetesini yayınlayan John Payne, "People's Union" (Halkların Birliği) liderlerinden John Randle ve Orisadipo Obasa, Lagos Kralı Jaja of Opobo, (Deji, 2013, s.84-94), Nijerya'nın ilk Devlet Başkanı Nnamdi Azikwe, Batı Bölgesi Başbakanı Obafemi Awolowo, Herbert Macaulay ve Anthony Eromosele Enahoro gösterilebilir (Anthony Enahoro Foundation 2019).

Diğer taraftan Kuzey Nijeryalı Müslümanlar tarafından "The Northern Elements Progressive Union" (NEPU) yapılanması siyasi uyanışın kuzeydeki yansımalarıydı. Aynı şekilde Kaduna ve Zaria merkezli "The Jam'ia Mutanen Arewa" (JMA) batılı eğitim görmüş kuzeyliler tarafından kurulmuş kültürel bir yapılanmaydı ve günümüzde ise bu yapılanma "Arewa People's Congress" (APC) olarak bilinmektedir (Kwanashie, 2002, s.152).

Kolonyal Yönetimin Etkileri

İngiliz koloni yönetiminin Nijerya üzerinde olumlu ya da olumsuz birçok etkisi sıralanmaktadır. 400'den fazla dilin konuşulduğu Nijerya'da ortak dil olarak İngilizcenin kullanılması; batı bilimlerinin Nijeryalılar tarafından öğrenilmesi; cumhuriyet sistemine geçiş, yerel tedavi yöntemleri yerine sağlık alanında ilerlemenin kaydedilmesi; şehir altyapısının geliştirilmesi ve teknolojik ilerleme koloni döneminin olumlu etkileri olarak sıralanırken yeraltı zenginliklerinin ülke dışına çıkartılması; kabilecilik; petrol çıkan eyaletler (Nijer Delta vs.) yerine başka eyaletlere (Lagos, Calabar vs.) yatırım yapılması⁶ ve dünya savaşında Nijeryalıların kullanılması ve Avrupalının "ulaşılmaz insan" olarak gösterilip yerel halkın aşağılık kompleksine sokulması olumsuz etkileri olarak sıralanmaktadır.

İngiliz sömürgeciliğinin Nijerya'da bıraktığı en önemli izlerden biri beyaz adama karşı duyulan "hayranlıktır". Nitekim herhangi bir devleti ya da milleti rahatlıkla eleştirebilen Nijeryalıların dikkate değer bir kısmının bunu İngiltere'ye yönelik yapmaması dikkati çekmektedir. Bunda hiç kuşkusuz İngiltere'nin Nijerya elit ve kanaat önderlerinin çocuklarını modern okullarda eğitmesi ve birçoğunu da yurtdışına göndermesinin önemli bir payı vardır.

Bağımsızlık sonrası süreçte Nijeryalıların genellikle İngilizlere ya da "beyazlara" karşı büyük bir tepkilerinin olmadığı dikkat çeken konular arasındadır. Küçük Nijeryalıların "oyibo", büyüklerinin ise "oga" olarak tanımladıkları beyazlara karşı bugün da olumlu bir hava hissedilmektedir. Nitekim 1959'da Nijerya'yı ziyaret eden gazeteci Abdî İpekeçi, bölgedeki bazı krallar ile görüşmesi sonrası bölgenin tek hâkimi olan bu insanların İngiliz kolonyal yönetimi sonrası bu güçlerini kaybettiklerini ve aşağılık kompleksine girdiklerini yazmıştır (İpekeçi, 1959, s.175). Ayrıca 2018 yılında Abuja'yı ziyaret eden Prens Charles; Kano Emiri Muhammed Sanusi II, Sokoto Sultanı Sa'adu Abubakar, Benin Kralı Omo N'Oba Ewuare II dâhil ülkenin farklı bölgelerindeki liderler ile bir araya gelmiş ve çekilen fotoğraflarda samimi pozlar verilmiştir. Nitekim çalışmamız kapsamında görüştüğümüz eğitimli Nijeryalıların birçoğu da İngiltere'ye karşı bir tavırlarının olmadığını ve İngiliz yönetim sistemini dünyanın en iyi sistemi olduğunu ifade etmektedir. Nijerya'nın ilk Başbakanı kuzeyli Müslüman Abubakar Tafawa Balewa da, 1 Ekim 1960 bağımsızlık gününde yaptığı konuşmada, Nijerya'nın yönetimini kendilerine verdiği için İngiltere'yi övmüş ve teşekkür etmiştir (Gaines, 2010, s.14).

İngiltere, diğer sömürgelerde olduğu gibi üst düzey yöneticilerin çocuklarına eğitim desteği vermiştir. Dolayısıyla İngiltere'de eğitim gören bu çocuklar İngiliz sistemine karşı sevgi ve hayranlık beslemişlerdir. Bugün Nijerya'da gördüğümüz üst düzey bürokratların birçoğu geçmişte önde gelen kişilerin çocuklarıdır ve bu kişilerin ekseriyeti İngiltere'de eğitim görmüşlerdir. İngiltere bu sosyolojik yapıyı iyi analiz ettiği için üst düzey yöneticilerin çocuklarını ülkesinde eğitmekte ve kendisine karşı büyük bir hayranlık besleyerek bağlanmalarını sağlamaktadır. Nitekim Nijerya devlet başkanı Muhammed Buhari, 2017 yılında sağlık problemleri nedeniyle İngiltere'de tedavi gördüğünde Nijeryalılar kendi doktorlarına değil İngiliz doktorlarına güvendiklerini dile getirmiş ve bazı Nijeryalılar, "İngiltere'deki tedavi sayesinde Buhari iyileşti" yorumlarını yapmıştır. Bu durum, sömürgecilerin Nijeryalılara bırakmış olduğu hayranlığın bir yansımasıdır. Bağımsızlık öncesi 1956'da İngiltere Kraliçesi Elizabeth II ve eşi Nijerya'nın kuzeyini ziyaret ettiği sırada Kuzeyli "seçkinlerin" kendisine hürmet göstermesi bunun bir göstergesidir. Yine İngilizlerin Nijerya'da kullandığı Rolls Royce arabaların Kuzeyli zenginlerin bazılarının evlerinin içinde koruması bunun diğer bir göstergesidir. Son olarak da 2020 yılında Nijerya'da buluşan Türkiye mezunu öğrencilerden birinin tanışma toplantısında,

⁶ Bu durum ülkede kabileler arasında düşmanlığın ve mücadelenin artmasına neden olmuştur. Eyaletler arasındaki petrol paylaşımının adaletli olmadığını düşünülmesi, askeri darbelerle de zemin hazırlamıştır.

konusabildiği hâlde Türkçe ya da kendi yerel dili Hausaca yerine İngilizce konuşarak kendini tanıtmamasının bunun günümüzdeki göstergelerinden biridir.

400'den fazla yerel dilin konuşulduğu Nijerya'da koloni yönetiminin İngilizceyi resmi dil olarak kullanması milli şuurun oluşmasını engellemiştir. Kimilerince İngilizcenin ülkede dil bütünlüğünün sağlanmasına yarar sağladığı iddia edilse de şehirlerden kırsal bölgelere gidildiğinde öğretmenlerin dahi İngilizce konuşmadıkları dikkati çekmektedir. Ülkede eğitim dili de İngilizcedir ve yerel dillerin bir kısmı ise okullarda sadece seçmeli ders olarak okutulmaktadır.

Nijerya'da 250'den fazla etnik grubun bulunması ve Nijerya'da milli bir bilincin olmamasıyla birlikte eğitim dili ve resmi dilin İngilizce olması milli bilincin oluşmasını engellemiştir.⁷ Bu durum böl ve yönet siyaseti uygulayan İngiltere'nin koloni yönetimini de kolaylaştırmıştır.

İngiltere, Nijerya bağımsız olduğunda kendi bürokratik sistemini buraya aktarmıştır. Ancak gerek eğitim sistemi gerekse de ekonomik sıkıntılar nedeniyle bu kurumların birçoğu günümüzde işlevsiz ve hantaldır. Nijerya'nın kurum ve idari yapısında bir düzensizlik gözlenmektedir. Bu durumun oluşmasında ülke bağımsız olduğunda yeterli eğitilmiş insan kaynağının olmaması gösterilmektedir. İngiltere, kurumlarının birçoğunu Nijerya'ya aktarmıştır ancak bu kurumlarda nitelikli ve eğitilmiş insan kaynağı eksikliği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte kabileler arasındaki güç mücadelesi de bürokrasiyi tıkamaktadır.

Nijerya toprakları 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan İngiliz hâkimiyeti öncesinde birçok kabileye ev sahipliği yapıyordu ve bu kabileler birbirleriyle iletişim hâlindeydi. Nijerya'nın modern bir ulus devlet olarak bugünkü sınırları, İngilizlerin koloni yönetiminin kararı ile olmuştur. Bu nedenden dolayı bazı tarihçiler Nijerya'yı "İngiltere'nin yapay oluşumu" olarak kabul etmektedir (Ogueze, 1993, s.47).

İngilizler özellikle İgboland bölgesinde kurdukları ilişkiler ile burada yaşayan İgbo halkı ile ticari, sosyal ve kültürel ilişkilerini güçlendirmiştir. Batılardan öğrendikleri ticari ve teknolojik beceriler ile aldıkları eğitim İgbo halkını Nijerya'da bir adım öne geçirmiş ve ülkenin kuzey bölgeleri de dahil birçok bölgesine yayılmasını sağlamıştır. Öyle ki İgbolar kimilerince "Batı Afrika'nın Yahudileri" olarak anılmıştır. Aslen İgbo kökenli olan Nijerya'nın ilk cumhurbaşkanı Dr. Nnamdi Azikiwe de "Afrika'nın tanrısı, Afrika'nın çocuklarına liderlik etsin diye İgbo halkını özel olarak yarattı" açıklaması aslında İgboların kendilerini üstün millet olarak görmesine ve Nijerya halkları arasında kendilerine yönelik tepkilerin artmasına neden olmuştur (Campbell, 2010, s.5; Siollun 2009, s.16-17).

Sonuç

Nijerya'da kolonyalizm 1900'lerden itibaren etkili olmaya başlamış ve sömürge sonrası dönemde de neo-kolonializm olarak devam etmiştir. Nijerya ilişkileri başlarda eşit ilişkiler üzerine kurulsada sonraki süreçte İngiltere lehine gelişmiştir. Nitekim Nijerya'nın kuzeyinde yaygın olan yerfıstığı üretimi, sömürge yönetimi tarafından desteklenmiştir. Yerfıstığı özellikle margarin ve yer fıstığı yağı üretiminde

⁷ İngilizcenin ortak dil olarak kabul edilmesi, birçok farklı dilin konuşulduğu ülkede farklı kabileler arasındaki iletişimin de kolaylaşmasını sağlamış ve bu durum aslında olumlu bir adım olarak da görülmüştür (İpekçi, 1959, s.148).

ham madde olarak kullanılmıştır. Ancak sonraki yıllarda petrol ve doğal gazın çıkarılmasıyla ülkenin tarım üretiminde bir düşüş yaşanmıştır.

Yönetimde İngilizlerin eğittiği İgboların ağırlığına kuzey Müslümanlarının itiraz etmesi sonucu 1951 yılında anayasada düzenleme yapılarak kuzey halklarına bölgesel özerklik vermişlerdir. İngiliz etkisinin güney bölgelerine göre daha az görüldüğü kuzey eyaletlerinde Batı kültürü ve eğitimi ile Hristiyanlık daha az etkili olmuştur.

İngiltere'nin Nijerya'daki kültürel etkisi bugün de devam etmektedir. Hausa dilinde yayın yapan İngiltere merkezli BBC, 2018 yılında İgbo ve Yoruba dillerinde Nijerya başta olmak üzere Batı Afrika'da yayına başlamış ve bu ülkedeki sosyal alandaki nüfuzunu da güçlendirmiştir. BBC bünyesinde ayrıca 2017 yılından itibaren Nijerya'da konuşulan "pidgin" İngilizcesiyle de yayın yapılmaktadır. Ekonomik alanda ise Nijerya'ya 2018 yılı içerisinde en çok sermaye girişini 6 milyar dolarla İngiltere yapmış ve bu oran tüm sermaye girişlerinin yüzde 35,74'ünü oluşturmaktadır.

Nijerya'da bugün yaşanan sorunların bir kısmı 100 yıl önce de mevcuttur. Nitekim "Parçalanma", "Artık Huzur Yok" ve "Tanrının Oku" eserlerindeki üçlemede Achebe sömürge, kabilecilik, rüşvet, yolsuzluk, yozlaşma ve arada kalmışlık gibi konulara değinmiştir. Türkçe'ye de çevrilen eserlerde Achebe, beyaz adamın Nijerya'daki sömürge yönetimini eleştirirken Nijerya'daki toplumsal yapı üzerinden bir özeleştiriye de ortaya koyması dikkati çekmektedir.

Sömürgecilik, 19. yüzyıldaki etkisini günümüzde de devam ettirmektedir. Doğal kaynakları açısından Batılıların en fazla ilgi duyduğu ülkeler arasında yer alan Nijerya, bağımsızlığı sonrasında daha farklı bir sömürgecilik tarzı ile karşı karşıya kalmıştır. Nitekim bu sistemle İngilizler Nijerya'da, devşirme kişiler üzerinden kendilerine hayran bir üst düzey sınıf yetiştirmiştir.

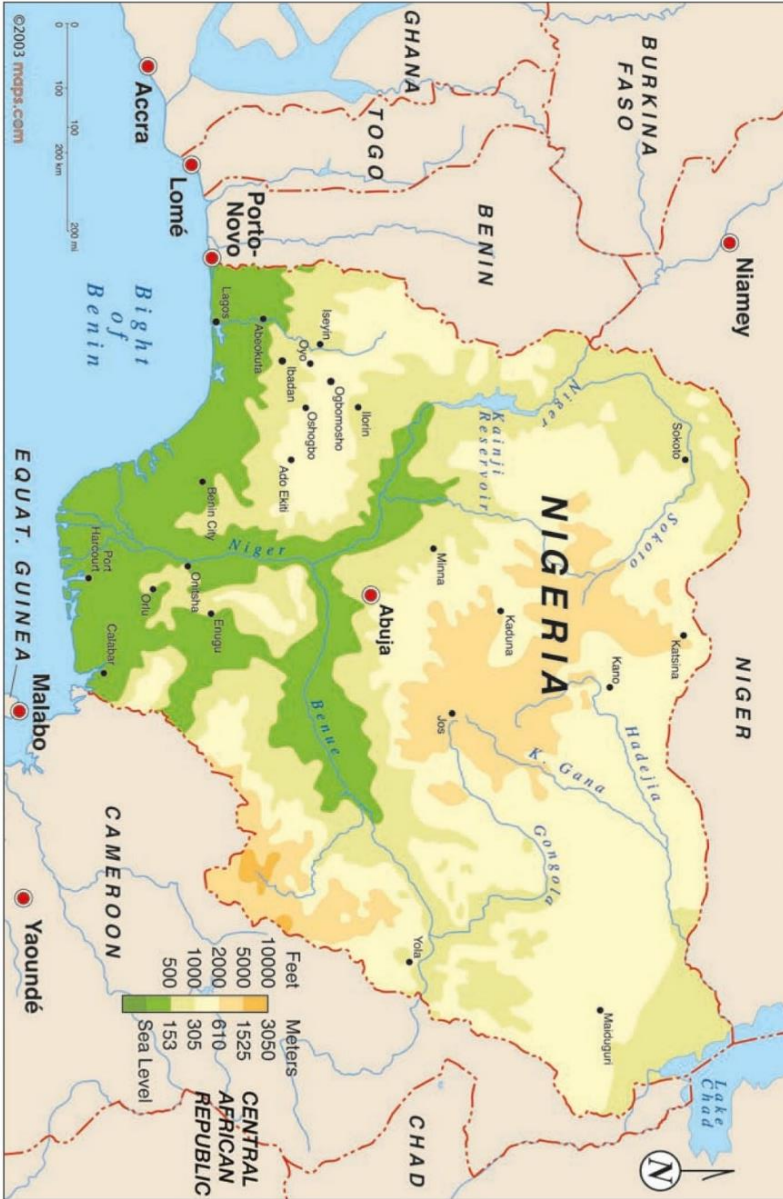
Kaynakça

- Abasiatai, M. B. (Ed.). (1990). *A History of the Cross River Region of Nigeria*, Calabar: University of Calabar Press.
- Achebe, C. (1994). *No Longer the Ease*, İbadan: Penguin Books.
- Adamolekun, Ladipo. (2004). *Politics and Administration in Nigeria*. İbadan: Spectrum Books.
- Adegoke, N. (2014). The Nigeria Police and the Challenges of Security in Nigeria, *Review of Public Administration and Management*, (6), 21-35.
- Afigbo, A.E. (2006). *The Abolition of the Slave Trade in Southeastern Nigeria (1885-1950)*. USA: University of Rochester Press.
- Anthony Enahoro Foundation* (22nd July 1923-15 Dec 2010), 18 Mart 2019 tarihinde <http://anthonyenahoro.org/>
- Anwar, A. (2015). The Origin and Development of Gardanci Tradition in Northern Nigeria, up to 1975, *Arewa House Journal*, 3, (3), 21-37.
- BBC starts Igbo and Yoruba services in Nigeria*, BBC, 22 Aralık 2019 tarihinde <https://www.bbc.com/news/world-africa-43076923>
- Bevan, D. L. Collier, P. Gunning, J. W. (1999). *The Political Economy of Poverty, Equity, and Growth: Nigeria and Indonesia*. Washington: World Bank Oxford University Press.

- Brown, C.A.: (2003). *We are All Slaves*. Cape Town: Heinemann.
- Campbell, J. (2010). *Nigeria: Dancing on the Brink*. ABD: Rowman&Littlefield.
- Çam, T. (2018, 9 Eylül), *100 Yıllık Sömürge: Nijerya*, Anadolu Ajansı, 6 Haziran 2019 tarihinde www.aa.com.tr/tr/dunya/100-yillik-somurge-nijerya/834626
- Deji, A. M. (2013). Historical Background of Nigerian Politics, 1900-1960, *IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS)*, 16, (2), 84-94.
- Falola, T. (1986). *Britain and Nigeria: Exploitation or Development*. London: Zen Books.
- Gaines, J. Nigeria (1960-2010). *Unity, Faith, Peace, Progress. Shell Petroleum Development Company of Nigeria*.
- Garba, S. J. (2012). The Impact of Colonialism on Nigerian Education and the Need for E-Learning Technique for Sustainable Development, *Journal of Educational and Social Research*, 2, (7), 53-61.
- Han, İ. (1966). Müslüman Nijerya'da Krizler, *Diriliş Dergisi*, 2, (5), 47.
- Harmon, D. E. (2001). *Exploration of Africa: Emerging Nations (Nigeria)*. London: Chelsea House Publishers.
- Hirshfield, C. (1979). *The Diplomacy of Partiton Britian, France and The Creation of Nigeriaa 1890-1898*. USA: Martinus Nijhoff.
- Ikime, O. (Ed.). (2012). *Groundwork of Nigerian History*. Ibadan: HEBN Publishers Plc.
- Iyeke, I.(2002). *The History of People Ibos and Nigeria*. Abuja: The Victor Company.
- İpekçi, A. (1959). *Afrika*, Ankara: Milliyet Yayınları.
- Jakande, L.K. (1974). *West Africa Annual 1974*, Lagos: John West Publications. 1974.
- Kavak, G. (2019, Ekim 20). Bir Afrika Ülkesinin Tarihi Serencamı: *Nijerya'da Eğitim Meselesi ve Almajirilik Sistemi*, Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM), 10 Kasım 2019 tarihinde <https://afam.org.tr/bir-afrika-ulkesinin-tarihi-serencami-nijeryada-egitim-meselesi-ve-almajirilik-sistemi/>
- Kavas, A. (2007). "Nijerya", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, (33), 109-112.
- Kwanashie, G. A. (2002). *The Making of the North in Nigeria 1900-1965*. Arewa House, Kaduna: Ahmedu Bello University, 2002.
- Lewis, L. J. (1978). *Society, Schools and Progress in Nigeria*. London: Pergamon Press.
- Mohammed S. A, Osuala, U. S. (2015). The British Conquest and Resistance of Sokoto Caliphate, 1897- 1903: Crisis, Conflicts and Resistance, *Historical Research Letter*, (22), 39-44.
- Montclos, M-A P. (Ed.). (2016). *Violence in Nigeria a Qualitative and Quantitative Analysis*, Ibadan: African Studies Centre.
- Mottoh-Migan, V. R. (1994). *Constitution Making in Post-Independence Nigeria: A Critique*. Ibadan: Spectrum Books.

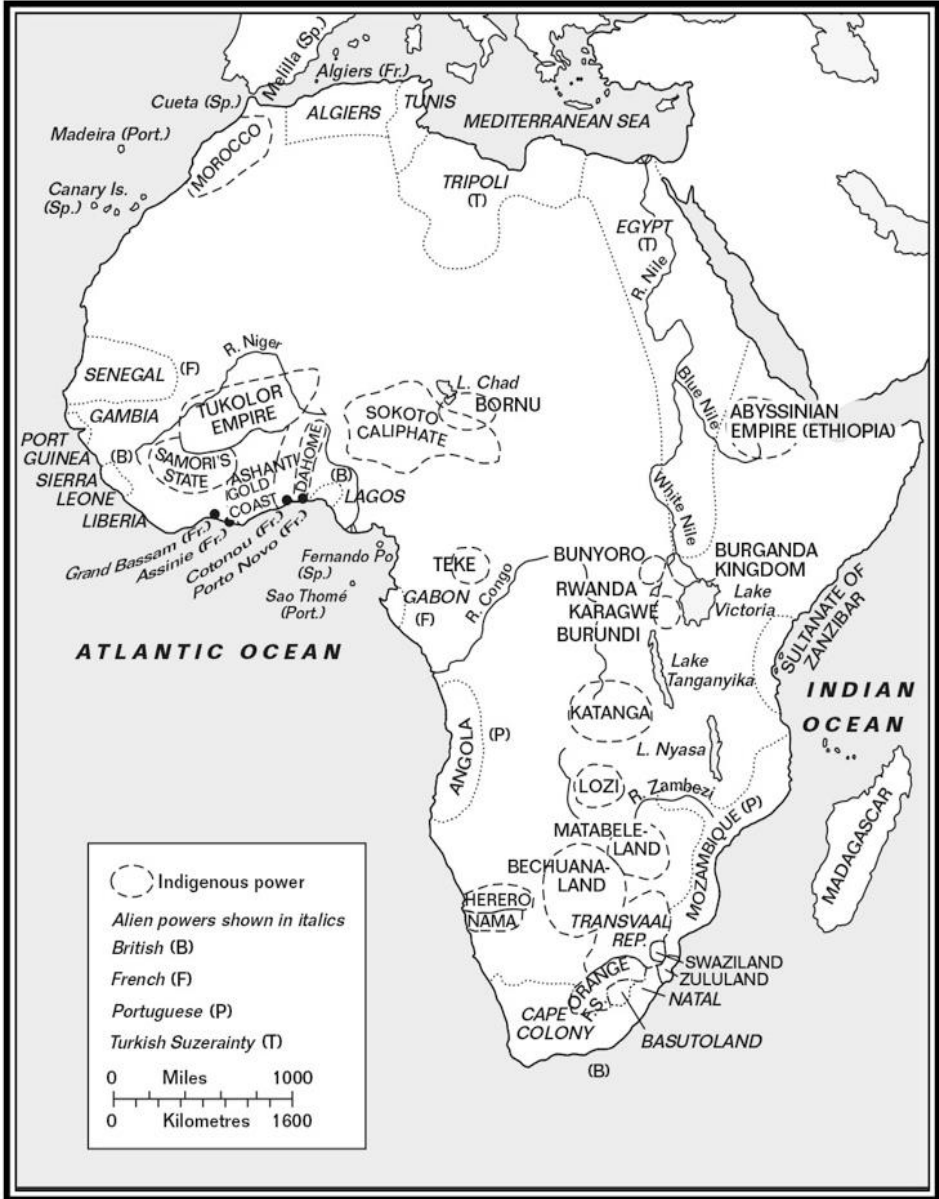
- National Bureau of Statistics (NBS), (2018). Nigerian Capital Importation (Q4 & FULL YEAR 2018), Abuja.
- Nigeria Liquefied Natural Gas (NLNG), (2019, Mart 16). "Profile", 6 Ocak 2020 tarihinde www.nlng.com/Our-Company/Pages/Profile.aspx
- Odekunle, O. J. (2010). *Nijerya'da İslam: Yoruba Toplumunda İslam'ın Yapılanması*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Odeyemi, J. O., (2014). A Political History of Nigeria and the Crisis of Ethnicity in Nation-Building, *International Journal of Developing Societies*, 3, (1), 87-95.
- Ofigbo, A.E. (1972). *The Warrant Chiefs: Indirect Rule in Southeastern Nigeria (1891-1929)*. London: Longman.
- Ogueze, L.O.I. (1993). *Dimensions of Nigerian History for Citizenship Education*. Calabar: Mekslink Publishers.
- Okozie, B. (1998). *The Proverbs of the Yorubas*. Lagos: Abiola Bookshop Press Ltd.
- Osuntokun, A. (1979). *Nigeria in the First World War*. London: Longman.
- Paki, A.E. Edoumiekumo, F. Samuel, G. (2011), Colonialism and Political Conflict in Contemporary Nigeria: The case of the Niger Delta, *International Journal of Humanities and Social Science*, 1, (6), 276-284.
- Phillips, D.A. (2004). *Nigeria*. Philadelphia: Chelsea House Publishers.
- Pratten, D. (2007). *The Man-Leopard Murders History and Society in Colonial Nigeria*. London: Edinburgh University Press
- Punch, (2019, Kasım 6). "PHOTOS: Nigerian Monarchs Visit Prince Charles in Abuja" 3 Şubat 2020 tarihinde <https://punchng.com/photos-nigerian-monarchs-visit-prince-charles-in-abuja/>
- Sani, Shehu. (2007). *The Killings Fields: Religious Violence in Northern Nigeria*. İbadan: Spectrum Books Limited.
- Shokpeka, S. A. Nwaokocha, O. A. (2009). British Colonial Economic Policy in Nigeria, the Example of Benin Province 1914-1954, *Journal of Human Ecology*, 28, (1), 57-66.
- Siollun, M. (2009). *Oil, Politics and Violence: Nigeria's Military Coup Culture (1966-1976)*. Algora Publishing.
- Sunny, N. Chinelo, N. Uche, O. (2009). *Nigerian People and Culture*. Anambra: Ifevic Publishers Ltd.
- T. Falola, A. Mahadi, M. Uhomobhi, U. Anyanwu. (2007). *History of Nigeria-2*. Lagos: Longman Nigeria Plc.
- Uche, L. U., (1989). *Mass Media People and Politics in Nigeria*. New Delhi: Concept Publishing Company.
- Udenwa, A. (2011). *Nigerian/Biafra Civil War: My Experience*. İbadan: Spectrum Books,.
- United Nations Development Programme (UNDP), (2018). *National Human Development Report 2018, Achieving Human Development in North East Nigeria*, Abuja.
- Usman, U. H. (2012). *Crisis of Leadership in Nigeria*. Kaduna: Ahmedu Bello University Press.
- Zailani, A. B. (2009). *Impact of British Colonial Agricultural Policies on Jama'are Emirate 1900-1960*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ahmedu Bello Üniversitesi, Zaria.

HARİTALAR

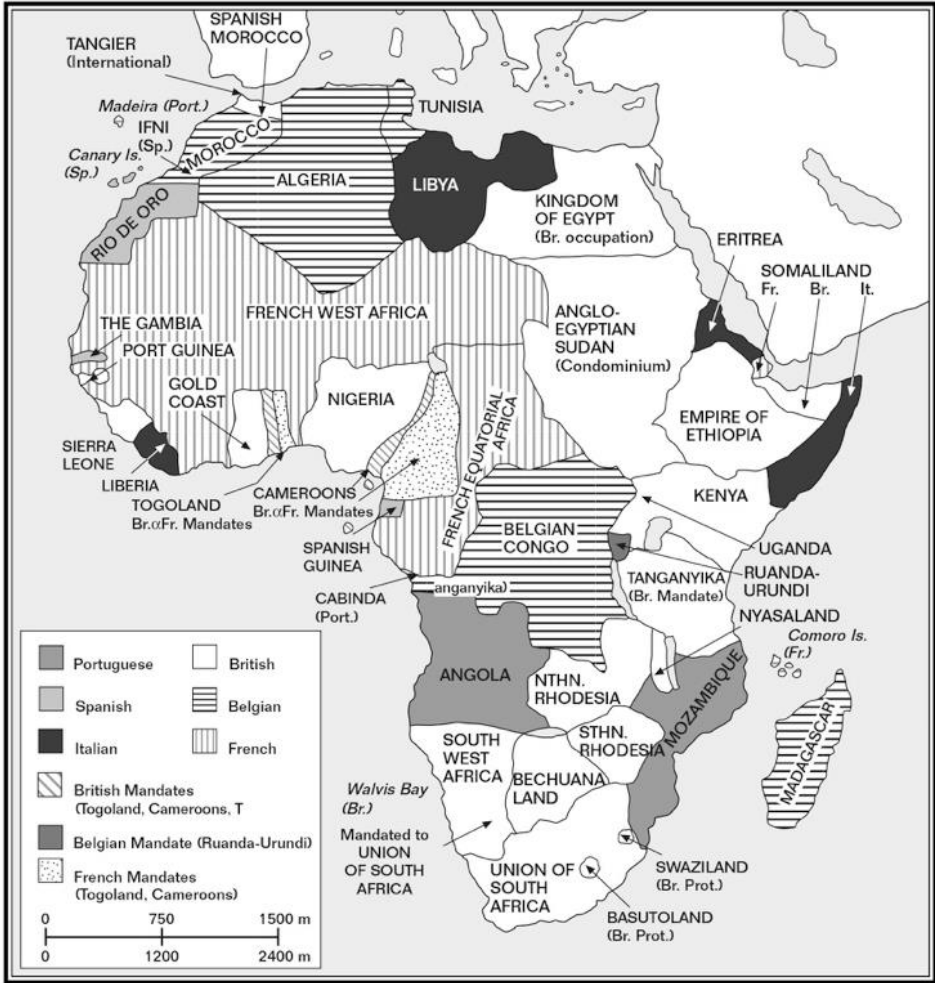
Harita-1: Nijerya Haritası

Kaynak: Douglas A. Phillips, Nigeria, Chelsea House Publishers, Philadelphia-2004

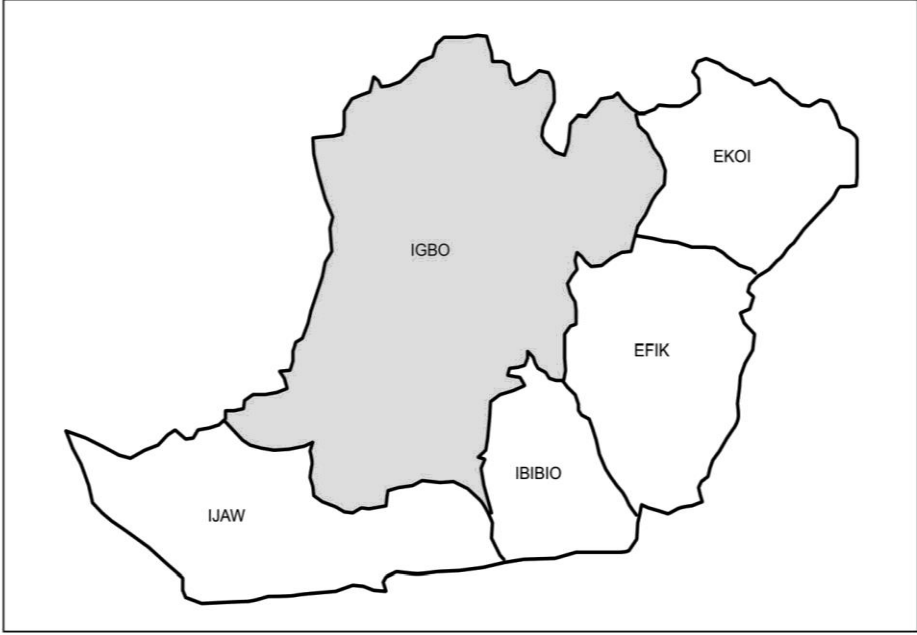
Harita-2: 1876'da Afrika'daki siyasi hâkimiyet

Kaynak: Daniel E. Harmon Nigeria 1880 to the Present

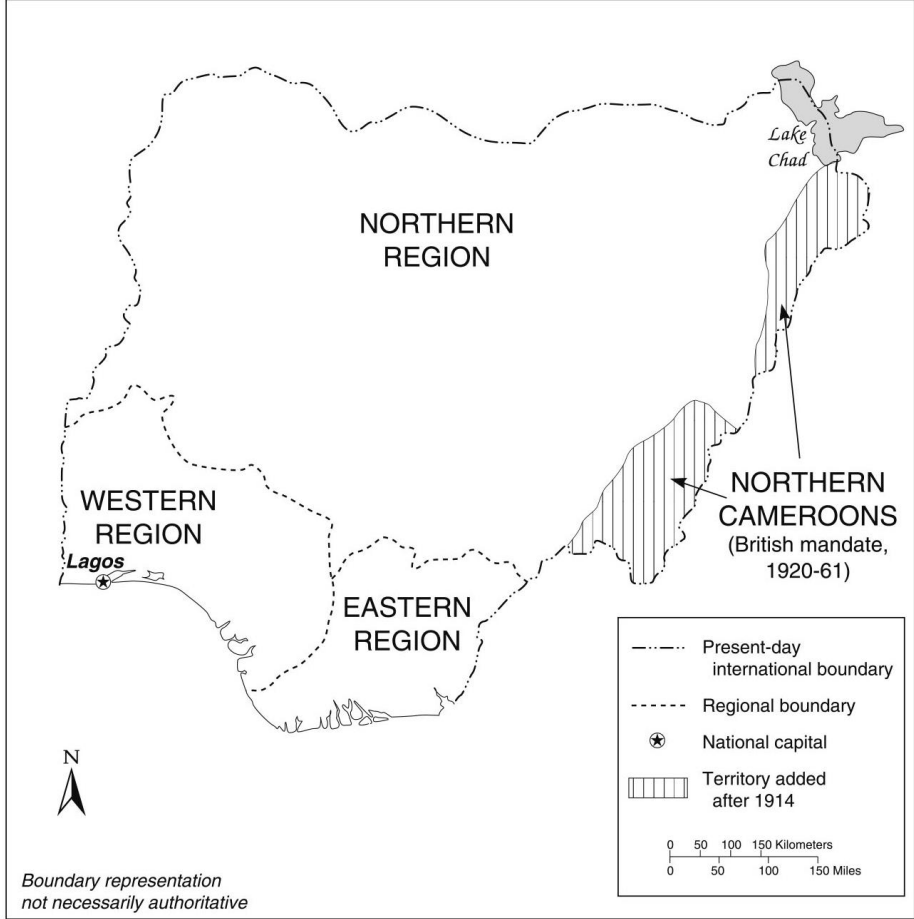
Harita:3: Birinci Dünya Savaşı sonrası Afrika

Kaynak: Daniel E. Harmon Nigeria 1880 to the Present

Harita-4: Nijerya'nın güneydoğusunda İgbolar ve diğer etnik gruplar

Kaynak: Egodi Uchendu Dawn for Islam in Eastern Nigeria

Harita-5: 1914 birleşmesinde Nijerya

Kaynak: John N. Paden, Muslim Civic Cultures and Conflict Resolution

Ahmedu Bello Üniversitesine bağlı olarak Kaduna’da faaliyet gösteren Arewa House’da bugün arşiv, kütüphane, araştırma merkezi ve Ahmedu Bello’nun evinin sergilendiği müze bulunuyor (2019)

Nijerya’daki İngiliz valiler (solda), Kraliçe Elizabeth’in fotoğrafı (sağda)

İngiltere Kraliçesi Elizabeth II ve eşi, 1956 yılında Nijerya’nın kuzeyi Kaduna eyaletini Rolls Royce arabalarıyla geziyor

Kano'nun önde gelen liderlerinden Emir Aminu Ado Bayero 2020'de Rolls Royce arabayla geziyor

İngiltere Veliht Prensi Charles, 2019 yılında Abuja'da Nijeryalı kanaat önderleriyle görüştü